

*До спеціалізованої вченої ради К 11.051.12
у Донецькому національному університеті
імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, вул. Грушевського 2, каб. 123*

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук

Наталії Олександрівни Герасименко

на дисертацію Олександра Євгенійовича Дякуновського

на тему «Правове регулювання підприємницької діяльності в

Україні та Республіці Польща»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

за спеціальністю 12.00.04 – господарське право,

господарсько-процесуальне право

Актуальність обраної теми дисертації. Вступ України до Світової Організації Торгівлі та набуття статусу асоційованого члена Європейського Союзу (далі – ЄС, Євросоюз) стало основними каталізаторами трансформації економічної політики нашої держави після набуття незалежності. Важливим елементом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, що передбачає суттєву лібералізацію торгівлі між сторонами угоди, гармонізацію законодавства і нормативно-регуляторної бази. Однак варто звернути увагу на те, що переважна більшість країн до моменту інтеграції в зазначені об'єднання вже досягли певного стабільного рівня розвитку власних економік, зокрема відповідний рівень конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, а тому членство в них виступало цілком обґрунтованим логічним продовженням такого розвитку в умовах зростаючої глобалізації.

Рушійною силою розвитку економіки держави зазвичай вважають сприятливі умови ведення господарської діяльності, зокрема підприємницької. Позитивним прикладом є досвід сусідньої країни, Республіки Польщі, яка вже понад 17 років є членом Євросоюзу та більше 25 років, як приєдналася до Світової організації торгівлі. За останні роки ця країна (Республіка Польща) стала Меккою освітньої та трудової міграції наших громадян. Завдяки ефективним економічним і суспільно-політичним реформам, дружньому бізнес-клімату менша за Україну Польща змогла досягти високих економічних результатів та стати привабливою як для проживання так і для ведення підприємницької діяльності.

Вищезазначене свідчить про те, що обрана дисертантом тема порівняльно-правового дослідження є актуальною як для практики, так і для теорії господарського права. Оскільки науковий аналіз правового регулювання підприємницької діяльності в Україні та Республіці Польщі має вагоме значення для розробки пропозицій щодо удосконалення державної економічної політики України та правового забезпечення сфери господарювання на шляху до євроінтеграції, дозволяє сформулювати практичні рекомендації для нашої країни в контексті постійної уніфікації нормативно-правового регулювання.

Дисертація Олександра Євгенійовича Дякуновського на тему «Правове регулювання підприємницької діяльності в Україні та Республіці Польща» виконана відповідно до плану науково-дослідної діяльності юридичного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса за темою: «Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи» (ДР № 0118U003140).

Новизна результатів наукового дослідження зумовлена актуальністю теми, метою та задачами дослідження, які сформульовані автором (с. 20-21 дис.), і полягає в тому, що дисертація присвячена дослідженню та обґрунтуванню нових теоретичних та прикладних положень щодо правового

регулювання підприємницької діяльності, а також пропозицій, спрямованих на удосконалення законодавства України, на основі системного аналізу досвіду регламентування вказаного суспільно-економічного явища у Республіці Польща. Науковою новизною характеризуються й положення, в яких дисертант удосконалює висновки інших науковців, а також здійснює подальший розвиток висловлених ними наукових положень, висновків і рекомендацій. Ступень наукової новизни кожного із відповідних положень визначено коректно. Серед них, можна виділити зокрема, наступні.

В рамках проведеного дослідження нереєстрованої діяльності у Республіці Польща (далі - РП) запропоновано поділ господарської діяльності фізичних осіб залежно від рівня отриманого прибутку, на квазіпідприємницьку та підприємницьку, що забезпечить більш чітке розуміння сутності підприємництва, збільшення кількості суб'єктів, які, випробувавши свою бізнес-ідею у межах квазіпідприємництва, виявлять бажання здійснювати підприємницьку діяльність на постійній основі. Запропонований поділ господарської діяльності сприяв конкретизації однієї з ключових ознак підприємництва – отримання прибутку.

З метою авторського визначення поняття квазіпідприємництва автор виокремив характерні ознаки цієї діяльності, а саме: отримання прибутку від здійснення господарської діяльності в розмірі, що менший однієї мінімальної заробітної плати; відсутність зобов'язань щодо реєстрації суб'єктом підприємництва; відсутність зобов'язання щодо постановки на облік та звітування у компетентних органах (податковій службі, органах статистики, Пенсійному фонді України); звільнення від сплати внесків на соціальне страхування; оподаткування на загальних підставах (сплата податку на доходи фізичних осіб за результатами річного декларування) (стор. 58-59 дис).

Грунтовний розгляд правової основи підприємницької діяльності в Україні та Республіці Польща в історичній ретроспективі дозволив дисертанту узагальнити позитивні та негативні приклади регулювання певних суспільних

відносин у попередні роки та врахувати історичний досвід формування ефективного законодавства у відповідній сфері.

Слушним є висновок дисертанта про необхідність доповнення критеріїв поділу суб'єктів підприємницької діяльності на види в Україні разом з показниками щодо прибутку та кількості найманих працівників, таким, як балансова вартість активів на кінець звітного періоду (календарний рік), що сприятиме адаптації українського законодавства у відповідній частині до норм ЄС, в тому числі з урахуванням досвіду РП. Це дозволить уникнути ситуації, за якої суб'єкт підприємництва за українським законодавством може належати до категорії малих підприємств, а за нормами ЄС до інших категорії підприємств (стор. 129-130 дис., підрозд. 2.1.).

Заслуговує на увагу проаналізований у підрозділі 2.2 дисертації досвід сусідньої європейської країни (РП) стосовно правової регламентації запровадження нової організаційно-правової форми для здійснення підприємницької діяльності, а саме просте акціонерне товариство. Мотивом для впровадження нового виду товариства у правову систему РП було, крім іншого, дослідження правового середовища щодо реалізації стартап-проектів, які найчастіше втілюються у галузі нових технологій, в умовах високої невизначеності ринку, постійного пошуку оптимальної бізнес-моделі суб'єкта підприємництва (стор. 148-149 дис.)

Таким чином, передбачається, що організаційно-правова форма простого акціонерного товариства запроваджується як спосіб стимулювання інвестування в нові технології та інноваційну діяльність, що забезпечить гнучкість у започаткуванні, управлінні товариством, а також впровадить можливість використання електронних та цифрових засобів зв'язку на кожному етапі діяльності товариства.

Також дисертант доречно наводить офіційну аргументацію ініціатора відповідних нововведень (Міністерство підприємництва і технологій Республіки Польща) замість зміни існуючих організаційно-правових форм, яких у Польщі налічується десять видів, зокрема зазначається, що на цей час

товариство з обмеженою відповідальністю є найбільш популярною формою здійснення підприємницької діяльності, а внесення суттєвих змін у структуру та принципи діяльності такого товариства означатиме втручання у «живий організм». Як результат – понад 450 000 товариствам доведеться адаптуватися до нових правил.

Системне тлумачення понять «стартап» та «проект», їх ознак, особливостей та відмінностей від класичного підприємництва дало можливість сформулювати поняття «стартап-проект», яке слід розуміти як обмежену в часі та ресурсах сукупність юридично значущих дій щодо створення суб'єкта підприємницької діяльності, які спрямовані на досягнення унікальних цілей та завдань для реалізації інноваційної бізнес-ідеї або здійснення інноваційної діяльності в будь-якій сфері підприємництва, результатом чого є виготовлення нової продукції та/або надання послуги (стор. 159 дис.).

Цікавим та корисним для вивчення та імплементації у вітчизняне законодавство є інститут зупинення підприємницької діяльності за ініціативою підприємця, який є відносно новим для польського законодавства та був впроваджений згідно з п. 6 ст. 1 Закону РП про внесення змін до Закону про свободу господарської діяльності та деяких інших законів від 10 липня 2008 року (стор. 170 дис.).

Досліджуваний правовий механізм, набуває особливої актуальності у період пандемії COVID-19, оскільки надає суб'єктам підприємницької діяльності законні підстави зупинити свою діяльність на час існування карантинних обмежень, що виключають здатність повноцінного здійснення їх підприємницької діяльності. Таким чином, заслуговує на підтримку аргументована пропозиція дисертанта стосовно запровадження в Україні правового механізму зупинення підприємницької діяльності за ініціативою підприємця, схожого до того, який наразі функціонує в РП. Це забезпечить вагому підтримку бізнесу з боку держави в умовах існування перешкод для здійснення підприємництва, зменшить податковий тиск у період скрутного

фінансового становища підприємця, стимулюватиме ініціативу суб'єктів підприємництва до відновлення активної фази провадження підприємницької діяльності, а також зменшуватиме часові та матеріальні витрати, які пов'язані з процедурами ліквідації та повторної реєстрації суб'єктом підприємництва (підрозділ 2.3 дис.).

Враховуючи глобалізаційні процеси, які притаманні міжнародній економіці, потребу нашої держави у залученні іноземних інвестицій, є необхідним та доцільним врахування позитивного досвіду Республіки Польща у процесі подальшого розвитку законодавства щодо здійснення підприємницької діяльності іноземними підприємствами, зокрема відокремленими підрозділами. В цьому контексті є слушними застереження автора з приводу наявності ризиків негативного впливу діяльності іноземного підприємця на безпеку або обороноздатність держави, економічний суверенітет тощо. Дисертант, спираючись на досвід Республіки Польща, доводить, що існування новітніх форм конфліктів та глобального протистояння, гібридної агресії, зумовлює необхідність впровадження на законодавчому рівні серед інших підстав припинення діяльності суб'єктів підприємницької діяльності окрему підставу для припинення діяльності відокремленого підрозділу (філії або представництва) іноземного суб'єкта підприємницької діяльності, якщо така діяльність суперечить національним інтересам держави. При цьому сам правовий механізм застосування цієї підстави пропонується застосовувати за рішенням суду (стор. 187 дис.).

Корисним є проведений автором порівняльний аналіз законодавства України та Республіки Польща з питань державного регулювання підприємницької діяльності, за результатами якого обґрунтовано пропозиції щодо принципів державного регулювання підприємництва з розширенням їхнього переліку такими, як: пріоритетність розвитку мікро-, малого та середнього підприємництва (принцип «think small first»); стабільність правового регулювання підприємницької діяльності (Розділ 3 дис.).

Структура роботи відповідає поставленій меті. Особливістю дисертації Олександра Євгенійовича Дякуновського є її збалансованість та лаконічність, що дозволяє легко сприймати викладену інформацію та результати дослідження.

Наукові висновки, положення та рекомендації, що містяться в дисертації О. Є. Дякуновського, **із достатньою повнотою відображені** у 14 наукових працях, з-поміж яких сім наукових статей, серед них шість – у фахових наукових виданнях України, перелік яких затверджений у встановленому порядку, одна стаття в періодичному науковому виданні іноземної держави, а також сім тез доповідей на науково-практичних конференціях. У сукупності з авторефератом ці публікації достатньо повно відображають зміст основних положень і висновків дослідження та дозволяють ознайомитися із ними науковій громадськості.

Обґрунтованість і достовірність результатів дослідження підтверджується проведенням дисертантом всебічним аналізом кодифікованих та спеціальних нормативно-правових актів України, законодавчих актів Республіки Польща, які регулюють здійснення підприємницької діяльності та практики їхнього застосування; матеріалів судової практики; проєктів законів; спеціальної літератури з тематики дослідження (усього 352 найменувань). Результати дослідження апробовані автором на 7 науково-практичних конференціях.

Про обґрунтованість та достовірність отриманих О. Є. Дякуновським висновків дисертаційної роботи свідчать вдало використані комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, серед яких: діалектичний, метод аналізу і синтезу, порівняльно-правовий метод, формально-юридичний та порівняльно-історичний методи, соціологічний та статистичний методи.

Теоретичне і практичне значення результатів проведеного дослідження полягає у поглибленні теоретичних уявлень про сутність підприємництва як предмета правового регулювання в Україні та Республіці

Польща, у можливості використання теоретичних положень і висновків дисертаційного дослідження у процесі законотворчої діяльності, з метою удосконалення законодавства України, яке регулює здійснення підприємницької діяльності, а також у практичній діяльності як суб'єктів підприємницької діяльності, так і суб'єктів владних повноважень.

Положення дисертації можуть застосовуватись у науково-дослідній роботі та навчальному процесі при викладанні господарсько-правових дисциплін студентам юридичних та економічних спеціальностей.

Наведені в дисертації узагальнення і рекомендації можуть бути використані під час розроблення проєктів нормативно-правових актів щодо вдосконалення законодавства України, з урахуванням позитивного досвіду Республіки Польща, про що свідчить довідка народного депутата України від 17 червня 2021 р. № 185-1/1-262; у практичній діяльності органу державної влади, що підтверджується довідкою Департаменту економіки та інвестицій виконавчого органу Київської міської державної адміністрації (Київської міської ради) від 9 серпня 2021 р. № 050/14-4901.

Зауваження щодо форми та змісту дисертації.

Поряд з розкритим вище позитивним доробком у дисертації Олександра Євгенійовича Дякуновського, доцільним вбачається звернути увагу на окремі недоліки та дискусійні положення, які потребують пояснення, уточнення або додаткової аргументації:

1. Аналізуючи ознаки підприємницької діяльності за українським законодавством, зокрема триєдиної мети здійснення підприємницької діяльності, автор на стор. 49 дисертації надає тлумачення розуміння однієї зі складових мети – отримання прибутку – та зазначає, що визначальною є наявність саме мети **одержання прибутку**, а не її досягнення в процесі діяльності. Водночас у цьому ж абзаці дисертант розкриває значення й інших цілей – досягнення економічних і соціальних результатів – шляхом задоволення потреб суспільства, **благодійність**. Під час захисту хотілось би

почути додаткові пояснення дисертанта стосовно можливості поєднання мети отримання прибутку та благодійності.

До того ж Олександр Євгенійович, не вдаючись до авторського обґрунтування, розділив триєдину мету підприємництва на основні і другорядні цілі, а можливо і не обов'язкові. Про що свідчить наступний фрагмент тексту дисертації: «...поряд з основною метою одержання прибутку, підприємці *можуть* діяти на досягнення іншої мети – досягнення економічних і соціальних результатів». Адже у доктрині господарського права існують дискусії щодо доцільності використання у чинній дефініції слів «досягнення економічних і соціальних результатів», деякі науковці пропонують внести зміни до ГК України шляхом їх виключення з ч. 2 ст. 3, ч. 1 ст. 42, ч. 1 ст. 52.

2. На сторінці 99 дисертації автор констатує, що низка норм права, які знаходяться в Господарському кодексі України і Цивільному кодексі України, є застарілими та не відповідають реаліям економіки України, а тому потребують модернізації та удосконалення. Проте у самій роботі Олександр Євгенійович не наводить конкретних прикладів таких норм.

3. У цілому підтримуючи пропозицію автора щодо закріплення на законодавчому рівні такого виду господарської діяльності як квазіпідприємництво, враховуючи аргументацію наведену у роботі, позитивний досвід існування нереєстрованої діяльності у Республіці Польща. Однак варто було додатково проаналізувати таке явище сучасності як «тіньова економіка» та можливо запропонувати певні запобіжники, щоб легітимізація малоприбуткового бізнесу не стало додатковим каталізатором цього негативного явища.

4. З метою апробації інституту зупинення підприємницької діяльності в Україні автор пропонує встановити мінімальний (30 днів) та максимальний (2 роки) строк зупинення діяльності, а також передбачити автоматичне поновлення підприємництва після закінчення строку зупинення (стор. 172).

Разом з цим, дисертант не наводить пояснення чому саме такі часові відрізки (періоди) обрано для встановлення строків.

5. Додаткового пояснення потребує обране автором у межах цього дослідження поняття суб'єкта підприємницької діяльності (підприємця), а саме «це фізична або юридична особа, яка здійснює на постійній основі з метою одержання прибутку діяльність з виробництва, реалізації чи придбання продукції або товарів, виконання робіт, надання послуг та укладає **цивільно-правові угоди** у процесі цієї діяльності від свого імені» (стор. 114 дис.). Чому у визначенні не зазначено про господарські договори?

Наявність вказаних недоліків та окремих дискусійних положень не знижує загальної позитивної оцінки роботи, не впливає на достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, отриманих в дисертації. У певних випадках це є свідченням творчого характеру роботи, і того, що автор сміливо береться за вирішення теоретично складних і практично важливих питань. Окремі зауваження можуть стати підґрунтям для подальшого дослідження за обраною тематикою

Загальний висновок. На основі вивчення дисертації та праць, опублікованих за темою дисертації, є підстави вважати, що Олександром Євгенійовичем Дякуновським було проведено ґрунтовний порівняльно-правовий аналіз актуальної в теоретичному та практичному плані теми, а сформульовані в дослідженні висновки й пропозиції, що виносяться на захист, характеризуються достатнім рівнем новизни й обґрунтованості. Зміст дисертації показує здатність автора розбиратися у фахових питаннях, систематизувати теоретичний та емпіричний матеріал з обраної теми, творчо використовувати наукові та законодавчі положення для методологічного аналізу проблематики.

Дисертація Олександра Євгенійовича Дякуновського є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій автор досягнув поставленої мети та вирішив конкретне наукове завдання - обґрунтування пропозицій щодо удосконалення правового регулювання підприємницької діяльності в Україні з

урахуванням досвіду Республіки Польща. Тема дисертації та її зміст відповідають напрямам дослідження зі спеціальності 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право.

За своїм змістом та науковою новизною дисертація Олександра Євгенійовича Дякуновського на тему «Правове регулювання підприємницької діяльності в Україні та Республіці Польща» відповідає вимогам пунктів 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 (з наступними змінами), а її автор - Олександр Євгенійович Дякуновський заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

старший науковий співробітник
відділу господарсько-правових
досліджень економічної безпеки
Державної установи «Інститут
економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова

Національної академії наук України»,
кандидат юридичних наук

Н.О. Герасименко

Підпис к.ю.н. Н.О. Герасименко засвідчую

Т.в.о. ученого секретаря

Державної установи «Інститут
економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова

Національної академії наук України»,
кандидат юридичних наук

Н.В. Єремєєва